

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглядається роль освіти у формуванні критичного мислення особистості. Аналізуються ключові аспекти цього процесу, включаючи розвиток аналітичних навичок, стимулювання самостійності учнів, встановлення критеріїв оцінювання та навчання критичному оцінюванню інформації. Виділено важливі елементи, які сприяють формуванню критичного мислення в процесі навчання. Додатково розглядається роль обговорень, дебатів та різноманітних дисциплін у цьому контексті. Ця інформація надає розуміння важливості освіти як ключового чинника в розвитку критичного мислення особистості.

Ключові слова: освіта, критичне мислення, формування, особистість, аспекти, процес.

Abstract

The article examines the role of education in the formation of critical thinking of an individual.. The key aspects of this process are analyzed, including the development of analytical skills, stimulating students' independence, establishing evaluation criteria, and teaching critical evaluation of information. Important elements that contribute to the formation of critical thinking in the learning process are highlighted. The role of discussion, debate, and multiple disciplines in this context is also discussed. This information provides an understanding of the importance of education as a key factor in the development of critical thinking.

Keywords: education, critical thinking, formation, personality, aspects, process.

Вступ

Критичне мислення є однією з ключових навичок, необхідних для успішної адаптації особистості до сучасного соціального та інтелектуального середовища. Всесвітній економічний форум опублікував ТОП-10 навичок, які будуть найбільш затребуваними роботодавцями в 2025 році:

- аналітичне мислення та інноваційність;
- активне навчання та стратегії навчання;
- розв'язання складних проблем;
- критичне мислення та аналіз;
- креативність, оригінальність та ініціативність;
- лідерство та соціальний вплив;
- використання технологій, моніторинг та контроль;
- створення технологій та програмування;
- витривалість, стресостійкість та гнучкість;
- логічна аргументація, розв'язання проблем та формування ідей [1].

Експерти зазначають, що «критичне мислення та розв'язання проблем посідають перше місце серед навичок, за якими, на думку роботодавців, зростатиме популярність протягом наступних п'яти років» [1].

Освіта відіграє провідну роль у розвитку такої важливої навички як критичне мислення, надаючи індивідам знання, вміння та можливості для аналізу, оцінки самих себе та навколишнього світу. У даній статті розглянемо окремі аспекти цієї теми, а також конкретні методи та підходи освіти, спрямовані на формування критичного мислення у особистості.

Результати дослідження

Перед тим, як глибше вдаватися у розгляд ролі освіти у формуванні критичного мислення, важливо зрозуміти саме поняття критичного мислення. Існує величезна кількість визначень суті критичного мислення. Наприклад, «Критичне мислення - це здатність осмислено аналізувати факти та аргументи, відокремлюючи об'єктивну істину від суб'єктивних думок, щоб приймати обґрунтовані рішення» [2]. Або, як пропонує Максим Зосим, «Критичне мислення - це самоспрямоване, самодисципліноване, самоконтрольоване та самокоригуюче мислення. Воно передбачає згоду з суворими стандартами досконалості та свідоме володіння їх використанням. Це передбачає ефективну комунікацію та вміння вирішувати проблеми, а також прагнення подолати власний егоцентризм та соціоцентризм» [3]. Схоже визначення пропонує Роман Піскун «Критичне мислення - це вміння ставити інформацію під сумнів. Це здатність думати дисципліновано: ясно, раціонально, неупереджено, спираючись на докази» [4].

Отже узагальнюючи різноманіття визначень критичного мислення, можемо сказати, що це психічний процес, що передбачає вміння систематично та об'єктивно аналізувати інформацію, розпізнавати альтернативи, визначати вагомі та невагомі докази, а також приймати обґрунтовані рішення та висновки. Критичне мислення передбачає також вміння висловлювати та захищати власні думки, а також відкрито приймати критику.

Освіта визнається ключовим фактором у розвитку критичного мислення особистості. Починаючи від ранніх етапів навчання, дитина отримує базові знання та навички, які стануть фундаментом для подальшого розвитку її аналітичного та критичного мислення. Однак, для ефективного формування цих навичок, важливо використовувати інноваційні методи навчання, що сприяють активній участі учнів у процесі навчання. З початку 2000-х років маємо у вітчизняній освітній сфері процес інтенсивного впровадження різноманітних методик, технологій розвитку критичного мислення в учнів і студентів, підтвердженням цього є величезна кількість відповідних матеріалів на різноманітних ресурсах: Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) [5], Що таке критичне мислення та як його розвивати? [6], Розвиток критичного мислення: кому, для чого і як? [7], Методи та прийоми розвитку критичного мислення на уроках в початкових класах [8], Критичне мислення та його розвиток [9] та багато інших.

Один із способів формування критичного мислення - розвиток аналітичних навичок. Освітні програми можуть включати завдання та проекти, які вимагають від учнів ретельного аналізу інформації, визначення ключових аспектів та розкриття взаємозв'язків між різними елементами. Це сприяє розвитку у дітей вміння самостійно мислити та знаходити рішення проблем.

Освіта також грає важливу роль у стимулюванні самостійності учнів. Завдання та проекти, які вимагають від учнів самостійної роботи та дослідження, розвивають їхню здатність самостійно мислити та приймати рішення. Самостійні завдання допомагають учням вибирати напрямок свого навчання та розвивати вміння самокритики.

Ефективне формування критичного мислення також пов'язане з установленням чітких критеріїв оцінювання. У навчальному процесі студентам надаються критерії, які допомагають їм розуміти, як їхні висловлювання та рішення будуть оцінені. Це стимулює розвиток вміння самокритики та аналізу власної роботи, що є важливим компонентом критичного мислення.

Однією з ключових функцій освіти є формування в учнів навичок критичного оцінювання інформації. У світі, насиченому різноманітними джерелами інформації, важливо розрізняти факти від припущень, визначати недостовірні джерела та аналізувати можливий біас. Освіта повинна вдосконалювати уміння вірно оцінювати інформацію та робити обґрунтовані висновки.

Взаємодія з викладачами та однолітками у формі обговорень і дебатів грає значущу роль у формуванні критичного мислення. Участь в дискусіях сприяє розвитку навичок логічного висловлювання, аргументації та здатності долати різноманітні точки зору. Завдяки обговоренням, учні навчаються критично сприймати інші думки та аргументи, а також вправно висловлювати свої власні. Особливо ефективного набуття відповідних характеристик критичного мислення учні/студенти отримують під час ігрових форм занять, наприклад у формі літературних дебатів. «Спираючись на роботу М. Адлера «Як читати книги» та правила дебатів за форматом К. Поппера (Анатолієм Теклюком) було розроблено специфічну форму дебатів, яка передбачає читання певних книг (визначається організаторами дебетного турніру), для розвитку критичного мислення у студентів ВНТУ в позанавчальний час [10].

Освіта повинна бути різноманітною та включати різні предмети та дисципліни, які розширюють кругозір учнів. Різноманітність дисциплін дозволяє розглядати проблеми з різних точок зору та застосовувати різні методи аналізу. Учні, які мають досвід у різних галузях знань, мають більше можливостей розвивати гнучкість розуміння та критичного мислення.

Висновки

Отже, освіта відіграє ключову роль у формуванні критичного мислення особистості. Шляхом розвитку аналітичних навичок, стимулювання самостійності, встановлення критеріїв оцінювання, навчання критичному оцінюванню інформації, стимулювання обговорень та дебатів і залучення до різноманітних дисциплін, освіта формує в особистості не лише знання, а й критичний підхід до розв'язання проблем і прийняття рішень. Розвинене критичне мислення є ключовим фактором для подальшого успіху у навчанні, роботі та особистому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навички XXI століття // <https://eduhub.in.ua/news/navichki-xxi-stolittya>
2. Критичне мислення – що це таке, визначення, суть, принципи та як його розвинути в собі // <https://termin.in.ua/krytychne-myslennia/>
3. Зосим М. Критичне мислення (Critical Thinking) // <https://www.maxzosim.com/critical-thinking/>
4. Піскун Р. КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ. Що таке критичне мислення та як воно полегшує пошук рішень // <https://skvot.io/uk/blog/kritika-chistogo-razuma>
5. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) // <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
6. Що таке критичне мислення та як його розвивати? // <https://osvitoria.media/experience/shho-take-krytychne-myslennya-ta-yak-jogo-rozvyvaty/>
7. Розвиток критичного мислення: кому, для чого і як? // <https://inrespublica.org.ua/novyny/rozvytok-krytychnogo-myslennya-komu-dlya-chogo-i-yak.html>
8. Методи та прийоми розвитку критичного мислення на уроках в початкових класах // <https://naurok.com.ua/metodi-ta-priyomi-rozvitku-kritichnogo-mislennya-na-urokah-v-pochatkovih-klasah-231338.html>
9. Критичне мислення та його розвиток // <https://training.gatestlab.com/blog/helpful-materials/critical-thinking-and-its-development/>
10. Теклюк А. І. Літературні дебати як засіб розвитку критичного мислення [Електронний ресурс] / А. І. Теклюк // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. – Електрон. текст. дані. – 2018. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-ininv/all-ininv-2018/paper/view/4947>.

Баюра Андрій Михайлович — студент групи БМ-22б, факультет будівництва цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: andriibaura2005@gmail.com

Науковий керівник: *Теклюк Анатолій Іванович* — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця e-mail: teklyuk.a.i@vntu.edu.ua

Bayura Andrii Mykhailovych — student of group BM-22b, Faculty of Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: andriibaura2005@gmail.com

Supervisor: **Teklyuk Anatoliy Ivanovych** - Associate Professor, Department of Philosophy and Humanities, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia. teklyuk.a.i@vntu.edu.ua